

תיבה ב'-1 : ענפים שפעילותם נפגעה קשות ממגיפת הקורונה

מגיפת הקורונה פגעה בענפי המשק במידות חומרה שונות. תיבה זו עוסקת בזיהוי הענפים שספגו את הפגיעה החמורה ביותר ובהשוואת מאפייניהם לאלה של שאר ענפי המשק.

הפגיעה הדיפרנציאלית

הפגיעה העיקרית של המשבר התרכזה בקבוצת ענפים שהמשותף להם הוא היותם "ענפי קירבה": אופן הפעילות הרגיל בהם כרוך בפוטנציאל הדבקה גבוה במהלך המגפה, למשל בגלל מעברי גבול, קירבה ממושכת בין אנשים או שהייה של אנשים רבים בחלל סגור. אפיון נוסף של ענפים אלה הוא שרק מעטים מעובדיהם יכולים לעבוד מהבית.¹ פגיעת המשבר התמקדה בקבוצה זו גם במשקים מפותחים אחרים למרות הבדלים ביניהם בהרכב הענפי של המשק, בעיתוי פגיעתה של המגיפה, בעוצמתה ובמדיניות האפידמיולוגית ובשוק העבודה.² לוח 1 מציג את התפלגות הפגיעה בענפים השונים בישראל לעומת התקופה המקבילה אשתקד. ענפי הקירבה ספגו את הרוב המכריע של הפגיעה במשק, פגיעה זו לא התגלגלה לענפי משק אחרים – עקב תלות נמוכה יחסית של שאר המשק בפעילותם.³ יוצא דופן משמעותי הוא ענף החינוך, שאמנם אינו קשור

¹ יוצא דופן הוא ענף החינוך, אף כי ההגדרה של העוסקים בענף, בעיקר מורים, כעובדים היכולים לעבוד מהבית, שנויה במחלוקת. ההערכה מבוססת על אפיון משלחי היד אצל Dingel & Neiman (2020), והמעבר לסיווג הישראלי מתבסס על בנק ישראל (2021). המעבר לחלוקה ענפית מבוסס על התפלגות משלחי היד המפורטים בכל ענף בסקר כוח אדם.

² להרחבה על מדיניות שוק העבודה בהשוואה בין-לאומית ראו פרק ה'.

³ חישוב מספר המשרות בשאר המשק התלויות בתעסוקה בענף מתבסס על המתודולוגיה של ברנד וולר (2020) ושרשראות הייצור במשק כפי שהן משתקפות בלוחות תשומה-תפוקה. הלוחות העדכניים ביותר מייצגים את נתוני 2006, וייתכן שהערכים אשר היו מתקבלים מחישוב דומה לפי נתונים עדכניים היו שונים בחלק מהענפים.

לוח 1

ריכוז נתונים ענפיים

ענף	שם	ענף קירבה	שיעור העובדים שיכולים לעבוד מהבית	התעסוקה בשאר המשק שתלויה בפעילות הענף ¹	תוצר תעסוקה	פדיון	תעסוקה	שיעור שינוי מרץ-דצמבר 2020 לעומת התקופה המקבילה אשתקד
A	חקלאות, ייעור ודיג		10.9	0.67	1.2	1.7	-0.6	-4.1
B_C	תעשייה כרייה וחציבה		27.0	0.49	12.0	9.7	3.7	-6.5
D_E	חשמל ומים		37.4	0.66	1.9	0.7	3.2	-0.2
F	בינוי		14.9	0.74	6.5	7.4	5.7	-13.7
G	מסחר סיטוני וקמעוני; תיקון כלי רכב מנועיים ואופנועים		26.0	0.30	9.9	10.7	1.9	-15.2
H	שירותי תחבורה, אחסנה, דואר ובלדרות	✓	20.1	0.29	3.7	4.2	-19.4	-14.9
I	שירותי אירוח ואוכל	✓	5.7	0.31	2.6	4.7	-43.2	-49.1
J	מידע ותקשורת		87.9	0.29	9.9	5.4	4.1	-3.6
K	שירותים פיננסיים ושירותי ביטוח		83.0	0.39	4.3	3.1	1.8	-7.6
L	פעילויות בנדל"ן		85.2	0.94	2.5	0.8	-7.8	-12.9
M	שירותים מקצועיים, מדעיים וטכניים		79.7	0.16	7.4	7.3	2.4	-10.0
N	שירותי ניהול ותמיכה	✓	33.1	0.13	3.8	4.5	-22.9	-16.0
P	חינוך	✓	74.9	0.09	6.4	11.9	-23.2	-6.0
Q	שירותי בריאות, רווחה וסעד		14.4	0.17	6.0	10.7	-1.4	-1.1
R	אמנות, בידור ופנאי ²	✓	36.4	0.34	1.3	2.0	-35.6	-43.0
S	שירותים אחרים ³	✓	30.7	0.43	1.3	2.6	-35.6	-20.5
	כל הענפים שנפגעו		43.6	0.20	19.1	29.9	-27.4	-19.6
	כלל המשק ללא ענפים שנפגעו		38.7	0.38	61.7	57.5	2.6	-7.7
	כלל הענפים בניתוח ³		40.7	0.32	80.8	87.4	-1.7	-12.3

מקור: הלמ"ס, משרד האוצר ועיבודי בנק ישראל

¹ חישובי בנק ישראל על בסיס המתודולוגיה אצל ברנד וולר (2020). התוצאות שמדווחות עבור קבוצות הענפים הן ממוצע משוקלל במספר המועסקים של הענפים בקבוצה

² אין אפשרות להפריד בין נתוני הפדיון של ענפים אלה. כמו כן, נתון התוצר עבורם, מקובץ יחד עם ענף משקי בית כמעסיקים. המשקל שמופיע בתוצר התקבל על ידי חלוקת הנתון עבור שנת 2019 ביחס ביניהם, כפי שמופיע בסקר ענפי הכלכלה משנת 2017

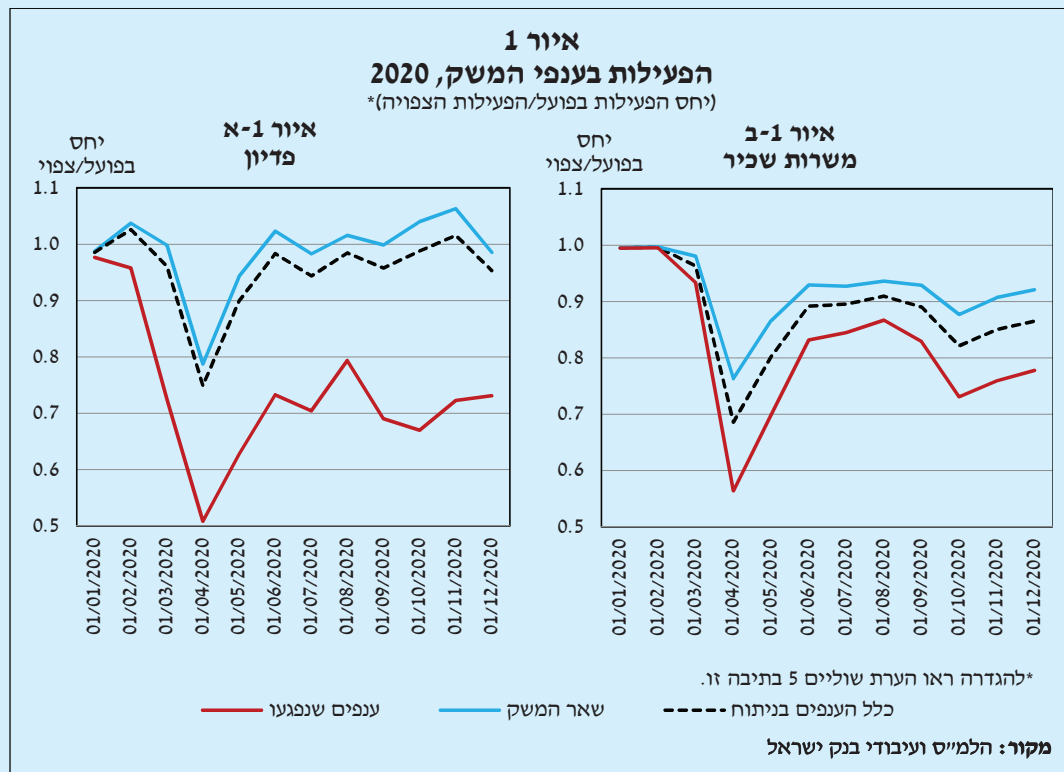
³ מהניתוח הושמטו הענפים: מינהל מקומי, מינהל ציבורי וביטחון; ביטוח לאומי חובה; משקי בית כמעסיקים; משקי בית שמייצרים מגוון טובין ושירותים. לשימוש עצמי וארגונים וגופים חוץ מדינתיים. נתוני הפדיון מתייחסים למגזר העסקי בלבד ונתוני משרות השכיר לעובדים במגזר הציבורי והפרטי בכל ענף.

בקשרי תשומה-תפוקה עם שאר ענפי המשק, אך השבתתו פוגעת ביכולת של עובדים בענפים אחרים לעבוד.⁴ קבוצת ענפי הקירבה הקיפה ערב המשבר כ-30% מהתעסוקה וכ-19% מהתוצר במשק – בדומה למשקלם הממוצע במדינות ה-OECD. הפגיעה בקבוצת ענפים זו התבטאה בפדיון הענפי יותר מאשר בתעסוקה, בניגוד לשאר ענפי המשק, שבהם עיקר הפגיעה הנצפית היא בתעסוקה.

גם תוואי הפעילות לאורך השנה חושף דפוסים שונים של פעילות בין הקבוצות. באיור 1 מוצגת רמת הפעילות בקבוצת ענפי הקירבה ובשאר ענפי המשק במונחי התעסוקה והפדיון. הנתון המוצג הוא היחס בין רמת הפעילות בכל חודש בשנת

⁴ להרחבה ראו פרק ז'.

2020 לבין הנתון הצפוי, כך שערך 1 בחודש מסוים משקף רמת פעילות זהה לרמתה הצפויה.⁵ להוציא את הפגיעה במהלך שני הסגרים, הפגיעה בפעילות ענפי המשק שלא ספגו פגיעה קשה הייתה יציבה ונמוכה יחסית: אפסית במונחי פדיון, וכ-7% במונחי תעסוקה. בענפי הקירבה רמת הפגיעה בפעילות ערב הסגר השני הייתה כ-21% במונחי פדיון וכ-14% במונחי תעסוקה. במהלך הסגר הראשון הפגיעה הייתה חמורה יותר מאשר בסגר השני (49% במונחי פדיון, ו-44% במונחי תעסוקה בשיא הסגר הראשון, 33% במונחי פדיון ו-27% במונחי תעסוקה בסגר השני). נראה שהשיעור הנמוך של עובדים היכולים לעבוד מהבית בענפי הקירבה לא מאפשר התאוששות מלאה בענפים אלה כל עוד סיכון ההדבקה משמעותי. מצויים מקורות מעטים בלבד של נתונים ברזולוציה המאפשרת להבחין בשונות הפגיעה בתוך הענפים הראשיים. המקיף שבהם הוא תשומת העבודה (סך שעות העבודה) הענפית על פי סקר כוח אדם.⁶ בלוח 2 מוצגת הירידה של תשומת העבודה בענפי הקירבה בתקופת הקורונה ברמת הפירוט הגבוהה ביותר האפשרית. ניתן לראות שגם בתוך ענפי הקירבה עיקר הפגיעה מתרכז בענפי משנה שפעילותם כרוכה בסיכון אפידמיולוגי. תופעה שונה נצפית בענף התעשייה. הפעילות הכלכלית בענף התעשייה⁷ לא נפגעה באופן קשה, יחסית לשאר המשק, אך נצפתה פגיעה משמעותית בכמה מענפי המשנה של הענף. הפגיעה גדלה ככל שהעצמות הטכנולוגיות יורדות, ולא דווקא בתיאום עם רמת הסיכון האפידמיולוגי בענף (לוח 3).

⁵ הרמה הצפויה של נתון בחודש מסוים מוגדרת כרמת הפעילות בחודש המקביל בשנת 2019 כפול קצב הגידול הממוצע בשנים 2015-2019.

⁶ אינדיקציות נוספות, כדוגמת ההוצאה בכרטיסי אשראי והפדיון בענפי משנה, ישנן רק לגבי חלק מהענפים. הן אינן מוצגות, אך התמונה העולה מהן דומה לזו המתקבלת מתשומת העבודה. שימוש בפדיון של ענפי המשנה חושף פגיעה אחידה יחסית בתוך ענף החינוך. לא הייתה אפשרות להפריד בין ענפי האמנות הבידור והפנאי.

⁷ ישנם נתונים דומים גם על ענף הכרייה והחציבה. לא נראית בו פגיעה משמעותית, אף כי פעילותו תנודתית ומושפעת בעיקר מהתקדמות מיזמי הגז הטבעי. לכן בדיקת שיעורי השינוי השנתיים בו אינה מהימנה.

לוח 2

שונות הפגיעה בתוך ענפי הקרבה: שיעור שינוי בתשומת עבודה לפי ענף, מרץ-דצמבר 2020
לעומת התקופה המקבילה אשתקד

שיעור שינוי	שם הענף	קוד	ענף ראשי
-19.7	כלל הענף: שירותי תחבורה אחסנה דואר ובלדרות	49-53	H
-26.5	הובלה יבשתית והובלה באמצעות קווי צינורות, הובלה ימית והובלה אווירית	49-51	H
-5.4	אחסנה ושירותי עזר לתחבורה, שירותי דואר ובלדרות	52-53	H
-50.9	כלל הענף: שירותי אירוח ואוכל	55-56	I
-52.9	שירותי אירוח	55	I
-48.3	שירותי מזון ומשקאות	56	I
-21.5	כלל הענף: שירותי ניהול ותמיכה	77-82	N
-59.2	שירותי השכרה והחכרה, שירותי תעסוקה, פעילויות של סוכנויות נסיעות ומארגני טיולים	77-79	N
-9.1	שירותי שמירה, אבטחה וחקירה, שירותי תחזוקה לבניינים ועבודות גינון, שירותי ניהול ותמיכה למשרדים ולעסקים	80-82	N
-11.4	חינוך	85	P
-36.8	אמנות, בידור ופנאי	90-93	R
-22.8	שירותים אחרים	94-96	S
-23.1	ענפי הקרבה		
-6.8	שאר המשק		
-12.2	כלל הענפים בניתוח		

המקור: סקר כוח אדם ועיבודי בנק ישראל.

לוח 3

מדד הייצור התעשייתי ורכיבים נבחרים לפי עצימות טכנולוגית, שיעור שינוי
מרץ-דצמבר 2020 לעומת התקופה המקבילה אשתקד

מסורתית	מעורבת מסורתית	מעורבת עילית	עילית	
-3.2	-2.5	0.8	6.3	מדד הייצור התעשייתי
-13.0	-8.0	-5.4	-2.6	משרות שכיר
-13.5	-9.2	-5.3	-0.3	שעות עבודה למעשה
-9.1	-5.6	-3.2	-1.9	סך השכר

המקור: הלמ"ס.

מאפייני הענפים שנפגעו

כאמור, המאפיין המשותף הבולט של הענפים שנפגעו הוא אפידמיולוגי. עם זאת, ניתן למצוא כמה קווים משותפים כלכליים לענפים שנפגעו קשה: רובם בלתי-סחירים ופריון העבודה בהם נמוך – השכר הממוצע בהם נמוך (לוח 4), ומשקלם בתעסוקה גבוה יותר מאשר בתוצר (לוח 1). גם מספר השעות למועסק בענפים שנפגעו נמוך בהשוואה לשאר המשק, נתון המצביע על קשר רופף יחסית של חלק מהעובדים בענפים אלו למקום העבודה.⁸

מאפיין משותף נוסף של קבוצת הענפים שנפגעו קשות הוא יחסי נזילות נמוכים.⁹ החברות בענפים אלו אופיינו אפוא ערב המשבר ביכולת נמוכה יחסית לספוג פגיעה כלכלית זמנית. יתירה מכך, ישנן עדויות שלפיהן גם בתוך כל ענף עיקר הפגיעה התרכזת בחברות קטנות ובינוניות, ובכאלה עם יחסי נזילות נמוכים.¹⁰ על כן הייתה חשיבות לפריסה המהירה של רשת הביטחון שסופקה להן במהלך המשבר ונועדה לאפשר את שרידתן.

מאפיין נוסף של ענפי הקירבה הוא צמיחה מהירה בשנים שלפני המשבר. באיור 2 ניתן לראות שהן הערך המוסף במחירים שוטפים והן התעסוקה בענפים אלו צמחו בשנים האחרונות מהר יותר מאשר בשאר המשק, והערך המוסף במחירים קבועים צמח בהם בדומה לקצב צמיחתו בשאר המשק. משמע שבשנים האחרונות חלקם של ענפי הקירבה בתוצר ובתעסוקה עלה, אבל צמיחתו של פריון העבודה בהם הייתה נמוכה מאשר בשאר המשק. נראה אפוא שהענפים אשר נפגעו ביותר ממשבר הקורונה אינם כאלה שדעכו ממילא; אדרבה, למרות קצב הגידול הנמוך של הפריון בהם הביקוש לתוצרם, ובעיקר ביקושם לעובדים, גבר ותרם לצמיחת המשק. תמונה זו מחדדת את החשיבות של שימור השרידות של העסקים בענפים אלה בזמן המשבר באמצעות סיוע ממשלתי, במקום מדיניות פסיבית הנשענת על טיעון בדבר "הרס יצירתי" (creative destruction).¹¹

לוח 4

מאפייני הענפים שנפגעו

יחס שוטף - 2017 ¹	שעות עבודה שבועיות למועסק - 2019	שכר ממוצע למשרה (באלפים) - 2019	שיעור תמורה למשרות מערך מוסף - 2017	
1.00	39.7	11.75	0.63	H שירותי תחבורה, אחסנה, דואר ובלדרות
0.64	33.5	5.17	0.74	I שירותי אירוח ואוכל
0.86	35.5	6.19	0.69	N שירותי ניהול ותמיכה
0.98	27.0	8.31	0.81	P חינוך
0.97	30.3	6.48	0.56	R אמנות, בידור ופנאי
0.92	30.8	5.84	0.89	S שירותים אחרים
0.89	33.3	7.36	0.69	כל הענפים שנפגעו
1.29	38.0	12.74	0.58	כלל המשק ללא ענפים שנפגעו
1.15	36.5	10.59	0.60	כלל הענפים בניית

המקור: הלמ"ס ועיבודי בנק ישראל.

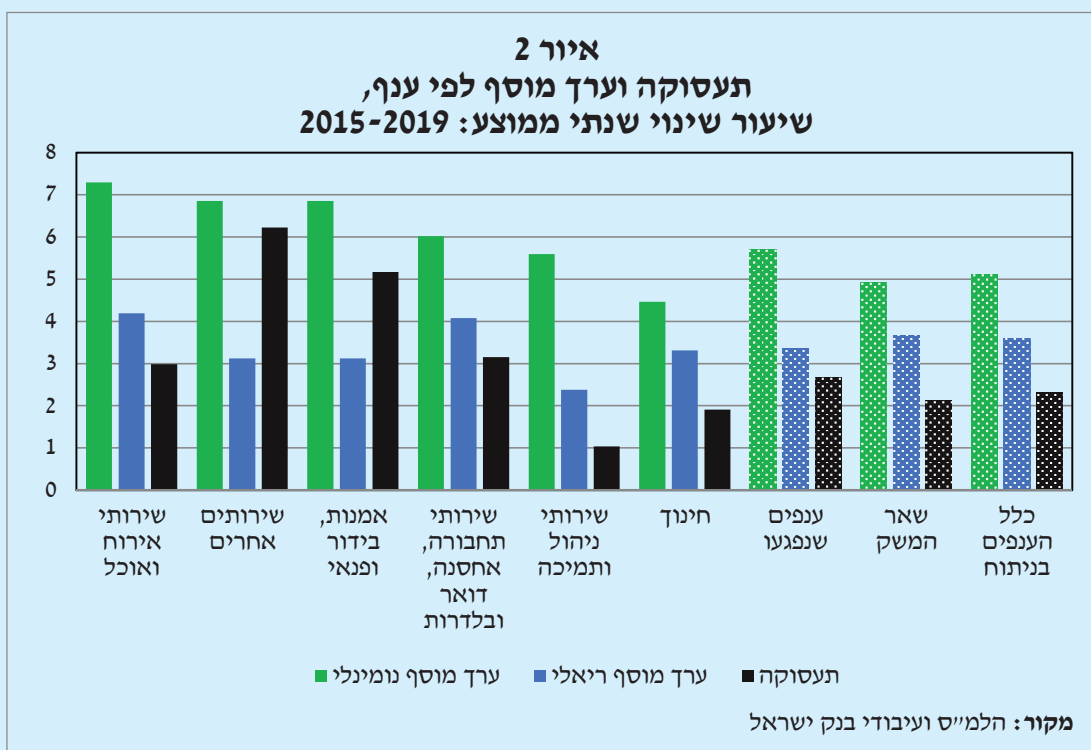
¹ היחס השוטף מוגדר כסך הנכסים השוטפים (כגון מלאי, מזומנים וחובות של לקוחות) חלקי סך ההתחייבויות השוטפות (כגון הלוואות לטווח קצר, תשלומים תקופתיים וחובות לספקים) של החברה. הוא מבטא את יכולתה של החברה לשלם את חובותיה בשנה הקרובה. הנתון שמופיע עבור קבוצת הענפים הוא ממוצע פשוט של הענפים בקבוצה

⁸ לדיון נרחב במאפייני העובדים בענפים שנפגעו ראו פרק ה'.

⁹ יחסי נזילות מוגדרים כיחס בין סך הנכסים של החברה לסך ההתחייבויות שלה. היחס השוטף מתייחס לסך הנכסים וההתחייבויות השוטפים (עד תקופה של שנה). נוסף על היחס השוטף נבדק גם היחס המהיר. (לא מוצג). הוא מוגדר בדומה ליחס השוטף, וההבדל הוא שצד הנכסים שלו אינו כולל את המלאי לא היה הבדל בממצאים.

¹⁰ להרחבה בנושא השונות בפגיעה בין פירמות כתלות במצבן הפיננסי, והשפעת פגיעה זו על סיכוני אשראי ראו בנק ישראל (2021).

¹¹ עם זאת ייתכן שבמקומות נקודתיים תשתנה מגמת הצמיחה הכלכלית בחלק מתת-הענפים עקב שינויי טעמים שנוצרו במהלך הקורונה.

מקורות

בנק ישראל (2021א). "משבר הקורונה ושוק העבודה בישראל", בתוך לקט ניתוחי מדיניות וסוגיות מחקריות.

בנק ישראל (2021ב). "סקירה בנושא חשיפת אשראי בענפים נבחרים לאור נגיף הקורונה".

ברנד, גלעד וולר, אלעד (2020). "קשרים בין ענפים כאינדיקציה להשפעות העקיפות של מגבלות הקורונה", משרד האוצר.

Dingel, J. I. & B. Neiman, (2020). "How many jobs can be done at home?", *Journal of Public Economics*, 189: 104235 .